

ПІДТРИМКА ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ: ЦІННІСНИЙ ПІДХІД

У статті розкрито ціннісний підхід до підтримки особистості в процесі формування її життєвого простору, що трактується як соціально-психологічна сфера, у межах якої особистість реалізує власну суб'єктність, соціальну активність та екзистенційне самовизначення. Життєвий простір осмислюється не лише як сукупність зовнішніх обставин, а як внутрішньо переживана і ціннісно наповнена реальність взаємодії із соціальним середовищем. У сучасних умовах нестабільності, соціальної поляризації та множинних викликів зростає потреба в ефективних механізмах підтримки особистості, що забезпечують її цілісність, мобільність і адаптивність.

Ціннісний підхід у соціальній роботі орієнтує професійну діяльність на глибоке розуміння унікального життєвого досвіду клієнта, повагу до його автономії та право на вибір. Така підтримка передбачає не лише подолання кризових ситуацій або компенсацію втрат, але й формування сприятливого простору для розвитку внутрішніх ресурсів, ідентичності та нових смислів життя. Особливе значення мають базові цінності – гідність, повага, безпека, довіра, які виступають моральними орієнтирами для фахівця соціальної роботи.

Наголошено на суперечливості соціальних трансформацій, які, з одного боку, породжують втрати і виклики для традиційних соціальних структур, а з іншого – стимулюють розширення горизонтів особистісного розвитку. Підкреслюється, що зміна соціального ландшафту, супроводжувана ослабленням звичних функцій і соціальних ролей, створює парадоксальні можливості: нові соціальні ніші відкриваються для активних і творчих осіб, які здатні не лише адаптуватися, а й ініціювати утворення нових форм колективної взаємодії. Таким чином, у ситуаціях загальних втрат на рівні груп, індивід може здобувати нові ціннісні ресурси, життєві орієнтири та соціальну суб'єктність.

Запропонований підхід актуалізує потребу в переосмисленні стратегій соціальної підтримки особистості в динамічному соціокультурному контексті, орієнтованому на формування смислового, безпечного і ресурсного життєвого простору для кожної людини.

Ключові слова: життєвий простір, особистість, ціннісний підхід, соціальна робота, соціальна підтримка, соціальні трансформації, смислове самовизначення.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибшого розуміння процесу формування життєвого простору особистості в умовах соціальних змін, криз та нестабільності. У практиці соціальної роботи цей процес не може розглядатися ізольовано від соціального, економічного, політичного та психологічного контексту, в якому перебуває клієнт. Саме в цих умовах особистість змушена формувати нові стратегії існування, ціннісні орієнтири та моделі поведінки. Важливість суб'єктивного сприйняття ситуації, наголошено ще У. Томасом, зберігає свою актуальність і сьогодні. Соціальний працівник, працюючи з клієнтом, має брати до уваги не лише зовнішні обставини, а й індивідуальне бачення людиною власної реальності, її інтерпретації подій, емоційні та символічні реакції на зміни у середовищі [11].

Гуманістичний підхід у соціальній роботі передбачає підтримку особистості у процесі ціннісного осмислення ситуації, у конструюванні внутрішнього світу, що допомагає не лише адаптуватися до реальності, а й активно її формувати. У цьому контексті ціннісно-символічний вимір постає як ключовий фактор у прийнятті рішень, подоланні кризових станів, визначенні життєвих цілей та смислів, а відтак – у побудові власного життєвого простору. Саме такий підхід відповідає сучасним викликам соціальної роботи, орієнтованої на розвиток автономії, суб'єктності та гідності кожної людини.

Мета статті – обґрунтувати значення ціннісно-символічного підходу в соціальній роботі як інструменту підтримки особистості у процесі формування її життєвого простору.

У сучасній українській науковій літературі спостерігається зростання інтересу до проблеми формування цінностей та реконструкції життєвого простору особистості в умовах соціальних трансформацій, спричинених війною. Дослідницький інтерес зосереджується не лише на теоретичному осмисленні цих процесів, але й на практичному впровадженні відповідних моделей у сферу соціальної роботи.

Українські дослідники закладають концептуальні та практичні засади для вивчення ціннісно-символічного виміру життєвого простору особистості. Останні три десятиліття в царині цієї проблематики плідно працювали такі науковці (О. Злобіна [1], А. Лобанова [3], В. Панок [6], К. Мілютіна [4], М. Семиліт [8], І. Корнієнко [2] та інші).

Однією з провідних дослідниць у цій галузі є Тетяна Семигіна, яка у своїх публікаціях (зокрема, у монографії *Сучасна соціальна робота* та спільних аналітичних звітах з міжнародними партнерами) аналізує роль соціального працівника у забезпеченні життєстійкості клієнтів [7]. У роботах Галини Скіпальської розкрито важливість збереження індивідуального ціннісного поля людини в умовах дезорганізованого середовища, що сприяє позитивній ресоціалізації [9]. Оксана Міхеєва провела широке емпіричне дослідження адаптаційних стратегій внутрішньо переміщених осіб, вказуючи на те, що реконструкція життєвого простору в нових умовах передбачає не лише економічну інтеграцію, але й відновлення особистісного відчуття безпеки та сенсу [5].

Водночас варто зазначити, що потребує подальшої уваги специфіка взаємодії клієнтів соціальної роботи з інституційним середовищем у контексті воєнної та поствоєнної турбулентності, зокрема у сфері формування стійких стратегій особистісного відновлення. Саме ця перспектива дослідження відкриває нові горизонти для поглиблення теоретичних напрацювань і вдосконалення соціальної практики.

Сучасний український соціум перебуває у стані глибокої трансформації, зумовленої тривалими кризами, зокрема повномасштабною війною, що змінила не лише політичний і соціально-економічний ландшафт, а й саму структуру повсякденного життя мільйонів громадян. У цих умовах особистість дедалі частіше опиняється перед складними викликами, які вимагають не відкладеного, а негайного реагування – від вирішення питань безпеки і базового виживання до налагодження нових моделей соціальної взаємодії та побудови життєвих перспектив.

Невизначеність, яка супроводжує перехідні періоди, особливо загострюється під час війни, коли вибір стратегії дій стає не лише моральним чи психологічним, а екзистенційним. Людина змушена вирішувати: пристосовуватись, зберігаючи гідність і цінності, або впадати у бездіяльність і фрустрацію. Саме тут проявляється потреба в соціальній підтримці – у залученні фахівців соціальної роботи, здатних не лише надати інструментальну допомогу, а й посприяти переосмисленню ситуації клієнтом, зміцненню його суб'єктності.

Ціннісно-символічний підхід у соціальній роботі передбачає допомогу людині у формуванні власного бачення життєвого простору навіть в умовах втрати дому, статусу, соціальних зв'язків. Наприклад, внутрішньо переміщена особа, яка не може повернутись до рідного міста, може за допомогою соціального працівника знайти сенс і перспективу в новій громаді, віднайти нові точки ідентифікації. Підтримка у прийнятті рішень, відновлення впевненості у власній здатності впливати на обставини – це ключова умова виходу з «замороженого» стану безсилля.

Як влучно зазначав Віктор Франкл: *«Людина не звільнена від умов. Але вона вільна обирати позицію щодо них»*. І саме завдяки практиці соціальної роботи багато людей отримують шанс не лише адаптуватися до нової реальності, а й відтворити свій життєвий простір у відповідності до власних цінностей і цілей [10].

У сучасних умовах повномасштабної війни в Україні проблема самовизначення та суб'єктивного відчуття особистості загострюється через руйнацію звичних соціальних структур і втрату підтримки з боку локальних спільнот. Багато людей опиняються у стані психологічної самотності, коли рішення щодо власного життя, безпеки, адаптації до нової реальності доводиться приймати самостійно, нерідко в умовах тотальної невизначеності. Соціальні працівники, особливо ті, хто працює з внутрішньо переміщеними особами, ветеранами, людьми, які втратили домівки чи членів родини, щодня стикаються з випадками, коли особистість балансує між почуттям соціального «випадання» (ізоляції, втрати статусу, сенсу) та спробами мобілізувати внутрішні ресурси для подолання кризи.

З одного боку, це може призводити до глибоких станів тривоги, депресії, втрати суб'єктивної значущості – людина не відчуває себе частиною суспільства. З іншого боку, в окремих випадках екстремальні умови стають каталізатором активного зростання, коли людина несподівано для себе мобілізується, здобуває нові компетенції, переосмислює життєві цінності та навіть кардинально змінює своє соціальне становище – наприклад, починає волонтерську чи громадську діяльність, організовує допомогу іншим. Саме ці контрасти – між втратою і самореалізацією – формують складне поле дії для соціальної роботи в умовах війни.

Можна погодитися з О. Злобіною в тому, що «процеси перебудови соціальної структури «запускають» механізм особистісної пошукової активності, який водночас забезпечує як перебудову особистості, так і переструктуризацію соціального простору. Соціальна мобільність скеровується не лише ззовні, з боку панівного владного порядку, що встановлює правила гри, а й із середини, самими акторами, які прокладають у соціальному просторі траєкторію власного життя. Цей опір зовнішнім домінантам є елементом утворення нового соціального порядку» [1, с. 430–431].

Слід наголосити, що зазнає деструкції не лише інституційна структура суспільства, а й усталений порядок повсякденного життя особистості. Руйнується звична конфігурація соціальних статусів, ролей і нормативних очікувань, що забезпечували сталість самоідентичності та соціального функціонування людини. Втрачаються ціннісно-символічні орієнтири, які дозволяли інтерпретувати соціальну реальність і надавати сенс особистісному досвіду.

Такий стан дезорганізації суспільної системи, що супроводжується ослабленням нормативної регуляції, відповідає дюркгеймівському поняттю аномії – ситуації, в якій суспільство тимчасово втрачає цілісність і здатність підтримувати колективну солідарність на основі спільних цінностей. У цьому контексті для значної частини громадян особливо гостро постає проблема соціальної дезорієнтації, яка вимагає адресної психосоціальної підтримки та індивідуалізованих стратегій супроводу.

Одночасно з цим обмеженість ресурсів – як матеріальних, так і статусно-професійних – посилює конкуренцію між соціальними групами. Виникає поглиблене соціальне розшарування, пов'язане з нерівномірним доступом до соціокультурних благ, що ще більше ускладнює адаптацію вразливих категорій населення. За цих умов особливої ваги набуває діяльність соціальних працівників, які не лише надають підтримку в умовах кризи, а й сприяють відновленню соціальної інтегрованості особистості шляхом розвитку її адаптаційного потенціалу.

У сучасних умовах повномасштабної війни та тривалої соціальної нестабільності українське суспільство демонструє різноманітні стратегії реагування на зміни, що відбуваються у соціально-економічному та ціннісному середовищі. У залежності від рівня включеності особистості у процеси відновлення порушеного соціального порядку, науковці умовно виокремлюють кілька поведінкових типів.

До першої групи належать громадяни з проактивною позицією – це волонтери, громадські активісти, ветерани, внутрішньо переміщені особи, які ініціюють зміни у власних громадах, створюють соціальні підприємства, засновують ініціативи підтримки уразливих груп. Вони демонструють високий рівень відповідальності та прагнення впливати на соціальні процеси, зокрема через участь у формуванні нової ціннісно-нормативної системи.

Друга група – це особи, які перебувають у стані залученості через підтримку активних ініціаторів змін. Наприклад, соціальні працівники, що долучаються до реалізації державних чи волонтерських програм підтримки переселенців, осіб з інвалідністю, сімей військовослужбовців. Вони не завжди ініціюють зміни самостійно, але активно включаються у наявні процеси трансформації.

Третю групу становлять громадяни, які радше спостерігають за змінами, намагаючись зберегти стабільність у власному житті. Такі люди часто уникають активної участі у громадських ініціативах, зосереджуючись на індивідуальних стратегіях виживання. Вони не чинять опору змінам, але й не сприяють їх просуванню.

Четверта група – це особи з виражено пасивною позицією, які часто опиняються в ситуації безпорадності. Серед них – особи, які втратили домівки, роботу, підтримку родини, і внаслідок цього переживають апатію, депресію, втрату сенсу. У соціальній роботі саме ця категорія клієнтів потребує комплексної психосоціальної підтримки та ресурсного супроводу.

Нарешті, п'яту групу формують ті, хто відкрито протистойть соціальним змінам, ідеям трансформації або є носіями ностальгічного мислення. Ці люди прагнуть повернути «старі часи», відмовляються від переосмислення ролі України як демократичної європейської держави, виступають проти реформ і часто є носіями дезінформаційних або проросійських наративів.

Для фахівців соціальної роботи важливо враховувати ці типи соціального реагування, обираючи відповідні інтервенції, рівень залучення, а також методи мобілізації особистісних і колективних ресурсів клієнтів.

У межах кожної з умовних соціальних груп, що формуються в умовах соціальних трансформацій, виникає власна система цінностей і норм, яка, своєю чергою, конструє специфічну ієрархію соціальних статусів, ролей і відповідних їм моделей поведінки, мотивацій та очікувань. Такий стан справ свідчить про поліфуркаційний характер ціннісно-нормативного поля сучасного українського суспільства. З огляду на це, особливої значущості набуває інтерпретація особистістю не лише поточних обставин, а й минулого досвіду, а також її уявлень про майбутнє – усе це безпосередньо впливає на формування підстав для відтворення життєвого простору.

У роботі соціального фахівця важливо усвідомлювати, що вибір клієнтом тієї чи іншої життєвої стратегії (наприклад, пошук нових сенсів після втрати, обрання шляху еміграції, пасивне виживання тощо) не є випадковим. За кожним із рішень стоїть складна система смислів, розчарувань, очікувань, а також досвід адаптації чи спротиву. Завдання соціального працівника – не лише виявити ці внутрішні логіки та мотиви, а й з повагою поставитися до унікального досвіду кожної особистості. Це передбачає глибоке інтерпретативне розуміння, емпатійний підхід та здатність розпізнавати приховані ціннісні конструкції, які визначають соціальну поведінку клієнта в умовах нестабільності.

Позитивне значення активного засвоєння соціальної реальності полягає в тому, що в процесі діяльності індивід долає межі власної замкненості та суб'єктивності, що дозволяє йому включитися в ширший культурно-історичний контекст. Такий підхід передбачає розгляд особистості як активного творця власної життєвої історії. Індивідуальність не є лише результатом зовнішніх впливів – вона формується у процесі самореалізації людини, в її зусиллях досягти внутрішньо осмислених цілей, реалізувати особисті цінності та моральні ідеали.

Водночас становлення особистості як суб'єкта передбачає й протилежну динаміку – утвердження життєвої позиції, що ґрунтується на досвіді взаємодії зі світом соціальних відносин, норм і подій. Ця позиція не формується випадково чи стихійно, вона є результатом глибокого внутрішнього переконання. Стійкість, непохитність і послідовність у реалізації обраних смислів та цінностей виступають важливими критеріями зрілості особистості. У практиці соціальної роботи це має особливе значення, адже підтримка людини у збереженні або формуванні власної ціннісної позиції є необхідною умовою для подолання кризових ситуацій та досягнення сталого особистісного розвитку.

У сучасних умовах війни, коли порушено звичні структури повсякденного життя, діяльність особистості набуває ключового значення як засіб самовизначення, відновлення ідентичності та відтворення життєвого простору. У процесі соціогенезу саме діяльність виступає тією «провідною ланкою», що поєднує зовнішню реальність із внутрішнім світом людини: через активне включення у взаємодію з середовищем, особистість трансформує зовнішні обставини у власний досвід, а водночас проектує внутрішні потреби, цінності й переконання у соціальні дії. Це особливо важливо для громадян, які втратили дім, роботу чи близьких.

Матеріальні умови, інфраструктура, соціальні відносини, що формуються у процесі діяльності, слугують основою повноцінного існування особистості в соціумі. Водночас людська діяльність – це не просто

механічна відповідь на потреби виживання; вона має потенціал для духовного зростання, емоційного відновлення та віднайдення сенсу. У цьому контексті важливою є участь соціальних працівників у створенні умов для такої діяльності – зокрема, у налагодженні доступу до освіти, реабілітаційних програм, працевлаштування, волонтерства, що дають людині змогу відчувати суб'єктність.

Діяльність завжди містить у собі напругу між особистісною свободою й об'єктивними обмеженнями (матеріальними, правовими, психологічними). Та саме у цій взаємодії між соціальними викликами і внутрішньою мотивацією закладена точка росту, через яку людина може не лише адаптуватися, а й утвердитися як суб'єкт власного життя. Соціальна робота покликана підтримати цей процес – не нав'язуючи готові рішення, а розвиваючи ресурси особистості для самореалізації, саморозвитку і відновлення людської гідності.

Слід зазначити, що спроби обмежити діяльнісний підхід задля збереження так званих «вічних» духовних цінностей часто мають декларативний характер і схиляються до абстрактного моралізаторства. Ідеалізовані міркування про «незмінну цінність іншого», «ієрархію культур» або «духовні основи гуманізму» не завжди витримують випробування реальністю. Натомість в реальному повсякденному досвіді соціальної взаємодії відбувається активний взаємовплив людей – не менш значущий, ніж трансформація зовнішнього середовища засобами діяльності. Це твердження особливо актуальне для соціальної роботи, де комунікація між соціальним працівником і клієнтом не є пасивним обміном інформацією, а формує простір змін, підтримки, активізації внутрішніх ресурсів особистості.

У воєнних умовах, коли клієнти – вимушені переселенці, ветерани, люди з втратою соціальних зв'язків – стикаються з екзистенційними кризами, спілкування виступає не лише як засіб інформування, а як потужний інструмент емоційного залучення, співпереживання і соціальної реінтеграції. Саме в цьому контексті комунікативна взаємодія постає як активний і конструктивний процес, що стає основою для нового відтворення життєвого простору особистості.

Узагальнюючи вищезазначене, доходимо висновків, що у реаліях воєнного часу морально-психологічний стан українського суспільства зазнав суттєвих трансформацій, які в багатьох випадках виявляються болючими та деструктивними. Ціннісна дезорієнтація, викликана не лише ринковими імперативами, а й глибоким потрясінням безпекових і соціальних структур, породжує нові виклики – зокрема поширення девіантних моделей поведінки, фрагментацію колективної ідентичності та формування «субкультур травми» або «субкультур виживання». Нелегальні стратегії самозабезпечення – як-от шахрайство, незаконна зайнятість або маніпуляція допомогою – можуть здаватися привабливими на тлі нестачі ефективних і легальних альтернатив.

Ці тенденції мають бути предметом не лише констатації, а й цілеспрямованої експертної уваги, прогностичного аналізу та стратегічного втручання з боку фахівців соціальної сфери. Зусилля соціальних працівників мають бути спрямовані на відновлення морального ресурсу спільнот, підтримку життєстійкості особистості, формування альтернативних моделей соціальної поведінки, заснованих на довірі, взаємодопомозі та солідарності.

Використана література:

1. Злобіна О. Г. Рухливість соціальної структури і динаміка особистісної суб'єктивності. *Проблеми розвитку соціологічної теорії*. Київ : Соціологічна асоціація України, Інститут соціології НАН України, 2002. С. 429–434.
2. Корнієнко І. О. Генеза опанувальної поведінки у життєвому просторі особистості : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2018. 323 с.
3. Лобанова А. С. Феномен соціальної мімікрії. Київ : Інститут соціології НАН України, 2004. 300 с.
4. Мільотіна К. Л. Траєкторії життєвого шляху особистості в динамічному середовищі : монографія. Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2012. 298 с.
5. Міхєєва О. О., Серєда В. В. Сучасні українські внутрішньо переміщені особи: основні причини, стратегії переселення та проблеми адаптації. *Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні : зб. аналіт. матеріалів*. Львів : Галицька видавнича спілка, 2015. С. 9–49.
6. Панок В. Г., Рудь Г. В. Психологія життєвого шляху особистості. Київ : Ніка-Центр, 2006. 280 с.
7. Семігіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
8. Семиліт М. В. Соціально-психологічні засади проектування життєвого шляху особистості : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.05. Київ : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2019. 434 с.
9. Скіпальська Г. В. Забезпечення психосоціальної підтримки постраждалим внаслідок конфлікту на Сході України: досвід мобільних бригад. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2019. № 4 (5). С. 85–90.
10. Франкл В. Е. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у констаборі / пер. з англ. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 165 с.
11. Thomas W. I. The unadjusted girl: with cases and standpoint for behavior analysis. Boston : Little, Brown, 1923. 261 p.

References:

1. Zlobina O. H. (2002). Rukhlyvist sotsialnoi struktury i dynamika osobystisnoi subiektivnosti [Mobility of social structure and dynamics of personal subjectivity]. *Problemy rozvytku sotsiolohichnoi teorii – Problems of the Development of Sociological Theory*. Kyiv : Sotsiolohichna asotsiatsiia Ukrainy, Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy. S. 429–434 [in Ukrainian].
2. Kornienko I. O. (2018). Heneza opanuvalnoi povedinky u zhyttievomu prostori osobystosti [Genesis of coping behavior in the life space of personality] : dys. ... dokt. psykhol. nauk : 19.00.07 – pedahohichna ta vikova psykholohiia. Instytut psykholohii im. H. S. Kostiuksa NAPN Ukrainy, Kyiv. 323 s. [in Ukrainian].

3. Lobanova A. S. (2004). Fenomen sotsialnoi mimikrii [The phenomenon of social mimicry]. Kyiv : Instytut sotsiologii NAN Ukrainy. 300 s. [in Ukrainian].
4. Miliutina K. L. (2012). Traiektorii zhyttievoho shliakhu osobystosti v dynamichnomu seredovyshchi [Trajectories of personality's life path in a dynamic environment]. Nizhyn : TOV "Vydavnytstvo "Aspekt-Polihraf". 298 s. [in Ukrainian].
5. Mikheeva O. O., Sereda V. V. (2015) Suchasni ukraïnski vnutrishno peremishcheni osoby: osnovni prychny, stratehii pereselenia ta problemy adaptatsii [Contemporary Ukrainian internally displaced persons: key causes, resettlement strategies and problems of adaptation]. *Stratehii transformatsii i prevensii prykordonnnykh konfliktiv v Ukraini : zbirnyk analit. materialiv* – Strategies of Transformation and Prevention of Border Conflicts in Ukraine: Collection of Analytical Materials. Lviv : Halytska vydavnycha spilka. S. 9–49 [in Ukrainian].
6. Panok V. H., Rud H. V. (2006). Psykholohiia zhyttievoho shliakhu osobystosti [Psychology of personality's life path]. Kyiv : Nika-Tsentr. 280 s. [in Ukrainian].
7. Semyhina T. V. (2020). Suchasna sotsialna robota [Modern social work]. Kyiv : Akademiia pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu. 275 s. [in Ukrainian].
8. Semylyt M. V. (2019). Sotsialno-psykholohichni zasady proiektuvannia zhyttievoho shliakhu osobystosti [Socio-psychological principles of designing the life path of personality] : dys. ... dokt. psykol. nauk : 19.00.05 – sotsialna psykholohiia; psykholohiia sotsialnoi roboty. Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii NAPN Ukrainy, Kyiv. 434 s. [in Ukrainian].
9. Skipalska H. V. (2019). Zabezpechennia psykosotsialnoi pidtrymky postrazhdalym vnaslidok konfliktu na Skhodi Ukrainy: dosvid mobilnykh bryhad [Provision of psychosocial support to victims of the conflict in Eastern Ukraine: experience of mobile teams]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. No.4 (5). S. 85–90 [in Ukrainian].
10. Frankl V. E. (2020). Liudyna v poshukakh spravzhnogo sensu. Psykholoh u konstabori [Man's Search for Meaning. A psychologist in a concentration camp]. Kharkiv : Knyzhkovyi Klub "Klub Semeinoho Dosvillya". 165 s. [in Ukrainian].
11. Thomas W. I. (1923). The unadjusted girl: with cases and standpoint for behavior analysis. Boston: Little, Brown. 261 p.

A. Kambur. Supporting the individual in the process of life space formation: a value-oriented approach.

The article explores a value-oriented approach to supporting individuals in the process of forming their life space, which is understood as a socio-psychological sphere where a person realizes their subjectivity, social activity, and existential self-determination. Life space is interpreted not merely as a set of external conditions, but as an internally experienced and value-saturated reality of interaction with the social environment. In the context of instability, social polarization, and multiple societal challenges, the demand for effective support mechanisms that ensure the integrity, mobility, and adaptability of individuals is growing.

The value-oriented approach in social work focuses professional activity on a deep understanding of the client's unique life experience, respect for their autonomy, and the right to make personal choices. Such support involves not only overcoming crises or compensating for losses but also creating a favorable environment for the development of internal resources, identity, and new life meanings. Fundamental values — dignity, respect, safety, and trust — serve as moral benchmarks for social work professionals.

The article highlights the contradictory nature of social transformations, which on the one hand produce losses and challenges for traditional social structures, while on the other hand stimulate the expansion of personal development opportunities. It is emphasized that the transformation of the social landscape, accompanied by the weakening of familiar functions and roles, generates paradoxical opportunities: new social niches become available to active and creative individuals capable of not only adapting but also initiating new forms of collective interaction. Thus, in situations of general group-level losses, individuals may acquire new value resources, life orientations, and social subjectivity.

Key words: life space, individual, value-oriented approach, social work, social support, subjectivity, social transformations, meaning-making.

УДК 37.016.34:316.772(054.2)

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2025.105.11>

Коваленко А. О.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ: АНАЛІЗ ПІДХОДУ СЮЗАН СПЕНС КРІЗЬ ПРИЗМУ СЬОГОДЕННЯ

У статті здійснено інтегративну оцінку можливостей адаптації підходу Сюзан Гілларі Спенс до формування соціальної компетентності дітей і підлітків у сучасних освітніх реаліях, зокрема в умовах дистанційного навчання. Розкрито сутність поняття «соціальна компетентність», підтверджено, що воно охоплює не лише наявність соціальних навичок, а й здатність правильно їх застосовувати в різноманітних життєвих ситуаціях, демонструючи асертивну поведінку. Проаналізовано комплексні методи оцінки соціального розвитку: збір даних із різних джерел (діти, батьки, учителі, однолітки), метод прямого спостереження в природних соціальних ситуаціях, когнітивні тести на ідентифікацію почуттів і пошук шляхів вирішення конфліктів, а також самозвіти про фізіологічні реакції. Систематизовано практичні аспекти тренінгової програми Спенс, зокрема моделювання, рольові ігри, домашні завдання, тренінг соціальної перцепції та когнітивну реструктуризацію з використанням прийому «соціального детектива», що засвідчує її структурованість і повноту. Визначено особливості застосування підходів Спенс для учнів із особливими